

Waar ligt de betekenis van de hogescholen, waartoe werden ze opgericht en hoe gebeurde dat? Wat is hun positie binnen het Vlaamse hoger onderwijs – en is die altijd zo geweest?

De opkomst van de hogeschool: een woelige platentektoniek die het Vlaams hogeronderwijslandschap verandert

Koen Goethals

Hogeschool Gent

En kijk op de geschiedenis van de hogescholen maakt veel duidelijk. Het toont een samenspel van drukspanningen, breuklijnen, versmelting, opstuwende krachten, wrijvingen en hervonden evenwichten; een allegorische platentektoniek die het hogeronderwijslandschap van de laatste drie decennia typeert. De vraag is wat het opleverde: een *epic fail* of een *heroic success*? Een antwoord kan zijn: zowat alles wat daartussen ligt (en sterk afhankelijk van wanneer en vanuit welk perspectief je het bekijkt).

In tegenstelling tot de universiteiten, die meestal een afgebakende oprichtingsgeschiedenis kennen, ontstonden de hedendaagse hogescholen door relatief recente fusieoperaties van diverse onderwijscentra. Centra met elk hun unieke oorsprongsgeschiedenis, eigen doelstellingen en een specifiek doelpubliek. De hogeschool zoals we die nu kennen is dus een relatief jonge constructie, gedefinieerd door politiek-strategische beslissingen, vanuit een noodzaak tot professionalisering, rationalisatie en capaciteit. Deze constructie was gericht op het samenbrengen van uiteenlopende centra van 'hoger onderwijs' die geënt waren op wat nu secundair beroepsonderwijs genoemd wordt. Die centra ontstonden vanuit een behoefte om beroepssectoren een statuut (en dus ook bescherming) te geven, de personeelsleden te professionaliseren en hierdoor rechtstreeks in te spelen op de noden van de markt. Dit ter ondersteuning van expansies in de industriële sector, van de zich ontwikkelende zorgsector en de toenemende sociale

verantwoordelijkheden van de overheid of van de professionalisering en democratisering van het basis- en secundair onderwijs. Ook hierin verschilt de ontstaansgeschiedenis van de hogescholen met deze van de universiteiten: veel van die beroepsgerichte opleidingen waren gericht op een beperkte kwalificatie en dus bedoeld voor directe, specifieke inzetbaarheid. Het ging daarbij om regionale initiatieven – soms op basis van een zeer persoonlijk gedreven actie – die sinds de tweede helft van de 19de eeuw en het grootste deel van de 20ste eeuw min of meer los van elkaar ontstonden. Het soort van aanbieders van dit onderwijs was zeer variabel: provinciaal, stedelijk, privaat en het Rijk zelf waren de drijvers van verschillende opleidingscentra met de vrijheid van onderwijs als onderliggend vliegwiel. De variatie en fragmentatie waren dan ook groot. Te groot om goed te zijn.

Hedendaagse hogescholen

ontstonden door relatief recente

fusieoperaties van diverse

onderwijscentra

Epic fails

Het landschap opgeschud

Midden jaren negentig schudt toenmalig minister Luc Van den Bossche het Vlaamse hoger onderwijs flink op met zijn 'Decreet van 13 juli 1994 betreffende de hogescholen in de Vlaamse Gemeenschap'. Dit Hogescholendecreet zet een enorme fusieoperatie op gang: van 164 vaak kleine, zeer lokaal georiënteerde en meestal op één studiegebied gerichte hogescholen – normaalscholen, sociale scholen, architectuurinstituten, industriële hogescholen, conservatoria, paramedische instituten, academies, enzovoort – gaat het in één sprong naar 29 (enkele jaren later: 22) meestal veel grotere en soms in meerdere steden gevestigde hogescholen, die een hele waaier aan studiegebieden en opleidingen in hun portfolio krijgen.

De ontstaansgeschiedenis van de Hogeschool Gent (HOGENT) illustreert perfect de ingrijpende impact van het Hogescholendecreet op het hogeronderwijslandschap: de nieuwe Vlaamse Autonome Hogeschool Gent die op 1 september 1995 van start gaat, verenigt op dat moment zeven hogescholen van het gemeenschapsonderwijs en vijf hogescholen van het stedelijk onderwijs. Eén inhoudelijke lijn valt niet te trekken: soms is er overlap of complementariteit in het onderwijsaanbod van Hoger Instituut X en Stedelijke School Y, soms is die er helemaal niet. Gerenommeerde instellingen met een meer dan respectabel aantal studenten en lesgevers voeren voortaan dezelfde vlag als scholen die ternauwernood het hoofd boven water konden houden. Campussen liggen niet alleen verspreid over de stad Gent: bij de fusie zijn ook instellingen en vestigingen in Brugge, Aalst, Ronse, Melle en zelfs Brussel en Vilvoorde betrokken.

Voor HOGENT is de puzzel in 1995 bovendien nog niet definitief gelegd: de hogescholen van de provincie Oost-Vlaanderen gaan aanvankelijk nog op eigen kracht door als Mercator Hogeschool, maar fuseren in 2001 dan toch met de Hogeschool Gent, die vanaf dat ogenblik in alle studiegebieden opleidingen aanbiedt. De Hogeschool Gent telt bij het begin van deze eeuw niet alleen de meeste

studenten van alle hogescholen in Vlaanderen, ze heeft er ook meer dan de universiteiten in Antwerpen, Brussel en Limburg.

De missie bijgesteld

De impact van het Hogescholendecreet blijft niet beperkt tot een hertekening van het instellingslandschap. De door de minister beoogde schaalvergroting gaat gepaard met een actualisatie van de 'zending' van de hogescholen:

Hogescholen zijn, in het belang van de samenleving, terzelfdertijd werkzaam op het gebied van het hogeschoolonderwijs, de maatschappelijke dienstverlening en eventueel het projectmatig wetenschappelijk onderzoek in het kader van een samenwerking met een binnenlandse of buitenlandse universiteit of derden. Daarenboven maakt de ontwikkeling en de beoefening van de kunsten deel uit van de opdracht van de hogescholen die opleidingen organiseren in de studiegebieden audiovisuele en beeldende kunst, en muziek en dramatische kunst. Het verstrekken van hogeschoolonderwijs is de kerntaak van de hogeschool. Ter vervulling van hun zending kunnen de hogescholen alle rechtshandelingen stellen, inbegrepen het sluiten van overeenkomsten met personen van privaat recht of van publiek recht. (Hogescholendecreet 1994, art. 3)

Dit wordt later, bij de invoering van de bachelor/masterstructuur, nog explicieter: het decreet van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen (kort: het Structuurdecreet) definieert de professionele oriëntatie van de hogescholen als 'een gerichtheid op de algemene vorming en de verwerving van professionele kennis en competenties, gestoeld op de toepassing van wetenschappelijke of artistieke kennis, creativiteit en praktijkkennis'.¹ De professionele bacheloropleidingen brengen de studenten tot 'een niveau van algemene en specifieke kennis én competenties nodig voor de zelfstandige uitoefening van een beroep of een groep van beroepen'. Daarnaast omvat de opdracht ook het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek, de maatschappelijke en wetenschappelijke dienstverlening en 'de transfer van kennis voor de versterking van de innovatieve kracht van de maatschappelijke en economische sectoren'.²

Die bijgestelde missie oogt op het eerste gezicht minder spectaculair dan de schaalvergroting, maar is daarom niet minder richtingbepalend. Veel hogescholen hebben hun wortels in middelbare scholen: ze zijn opgericht als

De impact van het decreet

blijft niet beperkt tot

een hertekening van het

instellingslandschap

Epic fails

voortzetting van bepaalde opleidingen in het secundair onderwijs (en huizen trouwens niet zelden op dezelfde plek als die middelbare school). De fusies én de bijgestelde missie knippen die soms nog nauwe band door: ze halen de hogescholen uit hun 'postsecundaire' omgeving (door allerlei verhuisbewegingen soms ook letterlijk) en brengen ze definitief in het hoger onderwijs onder, naast de universiteiten.

Het Hogescholendecreet van 1994 is dus meer dan louter een 'fusiedecreet': het biedt ook de aanzet tot een strategie waarbij rationalisatie, transparantie, professionalisering en kritische massa mogelijk gemaakt worden in functie van financiële en organisatorische leefbaarheid, robuuste programmering van opleidingen en opdrachtverruiming. Veel hogescholen zetten die nieuwe status kracht bij door gebruik te maken van de decreetale mogelijkheid om met een universiteit samenwerkingsovereenkomsten te sluiten.

Voor de Hogeschool Gent gebeurt dat evident met de Universiteit Gent; samen met de Arteveldehogeschool en de Hogeschool West-Vlaanderen vinden beide instellingen elkaar een paar jaar later terug als partners in de Associatie Universiteit Gent.

De ambities aangescherpt ...

De Bolognahervormingen aan het begin van de 21ste eeuw scherpen de ambities van de hogescholen verder aan. De invoering van de bachelor/masterstructuur plaatst de masteropleidingen 'van academisch niveau' van de hogescholen formeel op gelijke voet met de 'academische' masteropleidingen van de universiteiten: beide op niveau 7 in de Europese Kwalificatiestructuur. (Overigens worden in dezelfde beweging de professioneel gerichte bacheloropleidingen van de hogescholen (een uitstroomkwalificatie) en de academisch gerichte bacheloropleidingen van de universiteiten (een doorstroomkwalificatie) op hetzelfde niveau 6 van die kwalificatiestructuur ingeschaald.) De industrieel ingenieur en de burgerlijk ingenieur: ze worden op

**De bijgestelde missie
oogt op het eerste gezicht
minder spectaculair dan de
schaalvergroting**

**In veel hogescholen gaat
bovenmatig veel aandacht
naar de te academiseren
opleidingen**

verschillende plekken opgeleid (hogeschool versus universiteit), ze hebben verschillende opleidingsprogramma's en zelfs een verschillende opleidingsduur (vier versus vijf jaar), maar ze zijn voortaan wél allebei master.

Die upgrade komt weliswaar met een belangrijke voorwaarde: om als volwaardige masteropleidingen te kunnen doorgaan, moeten de hogeschoolopleidingen net als hun universitaire tegenhangers ingebed worden in het onderzoek; ze moeten, zoals dat in Vlaanderen gaat heten, 'academiseren'.

De verplichting om te academiseren zorgt voor een pak hoofdbreken (het risico op epic fails is imminent), maar opent ook nieuwe perspectieven. Een aantal hogescholen met sterke en/of unieke masteropleidingen ziet in de academisering een kans om niet alleen de opleidingen in kwestie als gelijkwaardig alternatief naast hun universitaire tegenhangers te afficheren, maar om ook de instelling in haar geheel als dusdanig te positioneren. In veel hogescholen gaat bovenmatig veel aandacht (en geld, en personele inzet, en ...) naar de te academiseren opleidingen: in het belang van het verzekeren van de nieuwe status van die opleidingen maar ook van die van de hogeschool zelf.

... en vervolgens gefnuikt

Al vanaf de start van dat academiseringstraject gaan stemmen op – en niet van de minste – dat het einddoel evenwel niet kan zijn wat vele hogescholen voor ogen houden: men argumenteert dat de kost van een doorgedreven verstrengeling met het wetenschappelijk onderzoek niet op te hoesten en vanuit efficiëntie-overwegingen ook niet te verantwoorden valt als hogescholen dat allemaal op zichzelf en onafhankelijk van de universiteiten willen doen. Men argumenteert dat masteropleidingen aan universiteiten én in hogescholen het voor studiekeziers én werkveld alleen maar complexer maken om door de vele bomen het bos te blijven zien, en dat de samenleving niet gebaat is bij een nog scherpere concurrentie tussen universiteiten en hogescholen, die in de strijd om de student al te ver van het eigen

De kritische stemmen

zetten hogescholen ertoe aan

om een tegendiscours

te ontwikkelen

pad kunnen afglijden door respectievelijk *professional drift* en *academic drift*. Men vindt dat de professioneel gerichte bacheloropleidingen van de hogescholen (het vroegere 'korte type' of één- en tweecyclusopleidingen; niveau 6 in de Europese Kwalificatiestructuur) niet het ondergeschoven kind van de rekening mogen worden, enzovoort.

Die kritische stemmen – zoals gezegd: niet van de minsten, maar niet zelden ook betrokken partijen – binden niet in, maar zetten vele hogescholen er net toe aan om een tegendiscours te ontwikkelen en de eigen ambities nog nadrukkelijker na te jagen. Naast het klassieke gevecht om de centen en de verdeling daarvan gaat de meeste energie van beleidsmakers en bestuurders in het eerste decennium van de 21ste eeuw naar de strijd om de definitieve bedding waarin het hogeronderwijslandschap gelegd zal worden en de rol die daarin gespeeld zal worden door universiteiten en hogescholen. (En associaties – maar dat is een verhaal op zich, dat afhankelijk van *the eye of the beholder* stof biedt voor een epic fail dan wel een epepee). Het debat draait veelal niet om de vraag: 'Welk hoger onderwijs willen we voor de toekomst van onze samenleving?', maar eerder om de vraag: 'Wie mag in de toekomst wat waar inrichten?' Hebben we daar onherroepelijk kostbare tijd verloren om het met zijn allen samen over *future-proof* hoger onderwijs te hebben en hoe we dat aan onze universiteiten en onze hogescholen het best kunnen organiseren? Een volgende cyclus van epic-failverhalen zal het misschien uitwijzen.

Hoe dan ook, de strijd wordt in 2010 beslecht met de politieke beslissing om voor een heldere, binaire opdeling van het hogeronderwijslandschap te gaan: hogescholen leggen zich toe op professioneel gericht hoger onderwijs; academisch gericht hoger onderwijs wordt de uitsluitende bevoegdheid van de universiteiten. Binnen een binair systeem, wordt er gesteld, is een differentiatie in opdracht en focus beter mogelijk. Om het met D. Van Damme³ te zeggen: "In feite heeft men een brede waaier van opleidingen nodig, van zeer academisch en wetenschappelijk tot zeer professioneel met alle mogelijke mengvormen. Elke

opleiding zal in zekere mate wel een mengvorm zijn, dat is een realiteit. Maar de totale opheffing van het onderscheid en de definitie van die twee polen zal onvermijdelijk leiden tot een verlies. Alles zal naar het midden verglijden. De brede waaier van opleidingen en de maatschappelijke waarde daarvan zal verdwijnen. Het grootste slachtoffer daarvan zal de professionele opleiding zijn."

Die keuze impliceert dat de academische opleidingen van de hogescholen met ingang van het academiejaar 2013-2014 verplicht overgeheveld moeten worden naar de universiteiten. (Dit weliswaar met uitzondering van de kunstopleidingen, die in 'Schools of Arts' onder de hogescholen blijven ressorteren, en het maritiem hoger onderwijs dat verder door de gespecialiseerde Hogere Zeevaartschool – nu: Antwerp Maritime Academy – ingericht wordt.)

De verplichte overheveling (in het jargon wordt, veelzeggend misschien, eerder het perspectief van de universiteiten aangenomen: 'integratie') is voor veel hogescholen een bittere pil om te slikken. Van opleidingen die in sommige hogescholen als 'de kroonjuwelen' bestempeld werden (wat op zich ontoelaatbaar denigrerend was voor de professionele opleidingen en wat ook een indicatie gaf van waarin vooral geïnvesteerd werd) en zo mee de identiteit van de hogeschool bepaalden, moet verplicht afstand gedaan worden. Aan een jarenlange opgang en aan de droom van nog meer *universitas* komt een abrupt einde; sommigen achten het risico reëel dat de nieuwe indeling de hogescholen weer zal verwijderen van de universiteiten en *de facto* terug in de sferen van het secundair onderwijs zal duwen. Zeker als in diezelfde periode de eerste stemmen opgaan om de hogescholen (mee) verantwoordelijk te maken voor 'HBO5', een grotendeels nieuw te ontwikkelen kwalificatieniveau (niveau 5 in de Europese Kwalificatiestructuur) dat een plek tussen het secundair onderwijs en de bachelor dient te krijgen. Er blijven wrijfspanningen aan de oppervlakte: sommigen zijn bijvoorbeeld bezorgd over een te driftige academisering van de geïntegreerde 'industriële wetenschappen' waardoor de eerdere band tussen de opleidingen en het werkveld zou

De verplichte overheveling

is voor veel hogescholen

een bittere pil om

te slikken

De Hogeschool Gent moet van haar 18.000 studenten bijna een derde aan de Universiteit Gent afstaan

afkalven. Anderen blijven gealarmeerd door wat een 'chronisch vermasteryssyndroom' in het zog van de 'integratie'-drift genoemd kan worden en waarvan de symptomen bestaan uit een neiging professionele bacheloropleidingen af te voeren en ze tot masteropleidingen te 'upgraden' (of ze zodanig te abstraheren dat ze uit het werkveld gekatapulteerd worden, al naargelang het standpunt).

Met de academisch gerichte opleidingen verdwijnen ook de bijbehorende personeelsleden en studenten naar de ontvangende universiteiten. Omdat de verhouding tussen academisch gerichte en professioneel gerichte opleidingen in elke hogeschool anders is (cf. het puzzelwerk na het Hogescholendecreet van 1994), krijgen we ook ingrijpende wijzigingen in de onderlinge verhoudingen tussen de hogescholen. Zo moet de Hogeschool Gent van haar op dat ogenblik 18.000 studenten bijna een derde aan de Universiteit Gent afstaan; bij de Arteveldehogeschool en de Hogeschool West-Vlaanderen zijn dat er telkens maar goed 600 – zij het bij de ene op een totaal van 11.500 studenten en bij de andere op een totaal van 5.700 studenten. Op sommige hogescholen heeft de verplichte overheveling nauwelijks of zelfs geen directe impact (want enkel professioneel gerichte opleidingen in het aanbod), op andere dreigt na de overheveling leegstand (want vooral academisch gerichte opleidingen in het aanbod) en moeten nieuwe fusies voor nieuw leven zorgen. Van de 22 hogescholen die Vlaanderen begin deze eeuw telde, zijn er twintig jaar later nog 13. (*De iure* feitelijk 16 aangezien drie hogescholen op telkens twee verenigingen zonder winststoogmerk gestoeld zijn. En dat laatste zegt dan weer iets over het financiële kader waarin een en ander gebeurt. Een kader voor de verdeling van de middelen dat al te vaak vertaald wordt in verregaande competitie voor de student, binnen een semi-gesloten enveloppe).

De Hogeschool Gent blijft deze keer buiten de fusiebewegingen. Waar ze voorheen afgetekend de grootste hogeschool van Vlaanderen was, krijgt ze door het wegvallen van de studenten uit de academisch gerichte opleidingen en de schaalvergroting bij andere instellingen naar omvang voortaan wel het gezelschap van een aantal andere hogescholen.

Rennen, springen, vliegen, duiken, vallen, ...

De quasi onbegrensde opwaartse beweging die met het Hogescholendecreet is ingezet en het inperken daarvan door de verplichte overheveling van de academisch gerichte opleidingen, heeft uiteraard een grote impact gehad op de 'geopolitiek' in het Vlaamse hoger onderwijs. Denk aan de relaties tussen hogescholen onderling, tussen hogescholen en universiteiten, tussen universiteiten onderling, binnen associaties en tussen associaties, ..., op de globale financiering van het hoger onderwijs en de verdeling daarvan, op de oriëntering van studentenstromen, enzovoort. Actuele discussies over de wenselijkheid van het introduceren van professionele masters bij de hogescholen (anders dan in Nederland en andere Europese landen vooralsnog onbestaand in Vlaanderen) en recent de professionele doctoraten, de positie van de lerarenopleidingen, de toekomst van de associaties, ... geven trouwens aan dat de tektonische platen onder het hogeronderwijslandschap op sommige plekken nog steeds schuiven en schuren. En soms weleens barsten. Denk maar aan de overgevoeligheid (althans in Vlaanderen) van universiteiten voor de Engelstalige benaming van hogescholen als 'Universities of Applied Sciences and Arts', ook al is die ondertussen internationaal *bon ton*.

Veel minder zichtbaar vanuit de 'Brusselse' cockpit, maar minstens zo betekenisvol, is de stempel die dit alles gedrukt heeft op elke hogeschool afzonderlijk. In twee decennia tijd kregen de hogescholen heel wat te verwerken. Dat had, allicht in veel ruimere mate dan men zich voorstellen kan, een enorme impact op de identiteit, de organisatie en de cultuur van elke hogeschool.

Het verhaal van HOGENT is hierbij zeer illustratief: vanaf 1995 moest uit een dozijn afzonderlijke entiteiten (en meer als we daar de fusie met de Mercator Hogeschool van zes jaar later bijrekenen) één nieuwe hogeschool geboetseerd worden. Tegelijk met het werken aan die nieuwe identiteit diende ook de geactualiseerde en uitgebreide missie geïncorporeerd te worden. En vanaf 2003 kwam daar de druk

Uit een dozijn afzonderlijke entiteiten moest één nieuwe hogeschool geboetseerd worden

Epic fails

om te academiseren bovenop – liefst zo grondig en voortvarend mogelijk, maar zonder goed te weten in welke haven dat schip precies zou aanmeren. In de aanloop naar de ‘integratie’ in 2013 moest het afscheid van de academische opleidingen grondig voorbereid en geïncasseerd worden. Vier tot vijf jaar later was er de voorbereiding van de overname in 2019 van de toenmalige HBO5-opleidingen uit de centra voor volwassenenonderwijs, die vanaf toen ingericht werden als graduaatsopleidingen.

In het licht van al die kort op elkaar volgende ontwikkelingen zijn, ook in de Hogeschool Gent, *en cours de route* keuzes gemaakt die op dat ogenblik zonder enige twijfel zeer wel verdedigbaar waren (en die we daarom bezwaarlijk epic fails mogen noemen). Achteraf bekeken, met kennis van het vervolg van dat parcours, waren dat wellicht toch niet altijd de best mogelijke keuzes.

De academisering van de masteropleidingen was immers geen proces dat geïsoleerd doorgevoerd kon worden, maar beïnvloedde sterk de identiteit en profilering van de – in die vorm al bij al nog zeer jonge – hogeschool; niet alleen intern maar ook hoe die naar de buitenwereld uitgedragen werd. Ook beïnvloedde het de interne organisatie, met structuren die zich na de relatief recente fusie immers nog volop moesten ‘zetten’ en, tot in de naamgeving toe, sterk naar het voorbeeld van de universiteit gemodelleerd werden. Universiteiten hadden en hebben immers een zeer solide maatschappelijk profiel, en daar zijn onderwijs en onderzoek als het ware van nature met elkaar verstrengeld. Ook de interne allocatie werd beïnvloed, met versterkte aandacht en dus veel (te veel?) middelen, voor de te academiseren opleidingen maar evengoed voor het aanhaken van de professioneel gerichte opleidingen bij die nieuwe onderzoekswind. En ten slotte waren er gevolgen voor de ambities die van hoog tot laag gekoesterd werden; niet alleen op het niveau van de instelling, het bestuur en het management, maar ook van de departementen, de opleidingen, het onderwijzend personeel en de medewerkers.

**De academisering was
immers geen proces dat
geïsoleerd doorgevoerd
kon worden**

**Ons relatief beperkte
verleden blijkt eerder
een hulp dan een handicap**

te zijn

Met de verplichte overheveling van de academische opleidingen naar de universiteit werd met andere woorden niet alleen een substantieel deel van de Hogeschool Gent weggesneden. Een operatie overigens die ‘ondanks alles’ in het belang van de betrokken opleidingen, personeelsleden en studenten zeer grondig voorbereid en zorgvuldig en correct uitgevoerd werd. Eens die eerste schok was verwerkt, noopte ze ook tot een grondige reflectie over en bijstellingen in de identiteit, het profiel, de organisatie, ... van de hogeschool. Daar kwam dus de belangrijke en bijzonder waardevolle verantwoordelijkheid voor de graduaatsopleidingen bovenop, die het profiel van het hogeschoolonderwijs weer maar eens veranderde. Die bijkomende opdracht is ontegensprekelijk een meerwaarde binnen het hoger onderwijs, waar de hogescholen zonder meer fier op mogen zijn. Maar het had zeker een impact op de identiteitscrisis waar hogescholen doorheen gingen, om nog maar te zwijgen van de financiële impact, aangezien aan de belofte van de broodnodige bijkomende middelen slechts gedeeltelijk voldaan werd. Nog maar eens, na alle veranderingen van de voorbije twee decennia.

... opstaan en weer doorgaan

Opstaan en weer doorgaan, dus. En dat is wat we in HOGENT doen. Ons relatief beperkte verleden – dat is: als we beginnen te rekenen vanaf 1995 – en het besef dat de veranderingen van de voorbije twee decennia sterk bepalend waren voor onze identiteit, in deze of gene richting, blijken daarbij eerder een hulp dan een handicap te zijn. Waar soms vele honderden jaren geschiedenis en een gebeiteld maatschappelijk profiel universiteiten tot machtige slagshepen maar tegelijk ook tot moeizaam te wenden tankers maken, drukt die zware toga van historie en traditie niet op de schouders van HOGENT. Als jonge organisatie zijn we wendbaar en kunnen we betrekkelijk snel onze koers bijstellen – niet alleen in naam, kleuren of huisstijl, maar ook in cultuur en organisatie, in beleving en vereenzelving.

Als uitgangspunt nemen we daarvoor... het eerder aangehaalde artikel 3 van het Hogescholendecreet. Dat zorgde

er inderdaad voor dat de hogescholen vanaf 1994 uit hun strakke, 'postsecundaire' carcan konden breken. Maar datzelfde artikel stelde tegelijk ook: 'Het verstrekken van hogeschoolonderwijs is de kerntaak van de hogeschool.'

Het is onze overtuiging dat daar de sleutel voor de toekomst van HOGENT ligt. De onderwijsopdracht als fundament van het bestaan van onze hogeschool beschouwen: dát is inderdaad onze primaire taak, dát is wat de samenleving in de eerste plaats van ons verwacht, dát is waarmee we als hogeschool het verschil kunnen en willen maken. En via een voortdurende aandacht voor vernieuwende inzichten, kwaliteitsimpulsen en onderwijsinnovatie zou dat ook het terrein moeten zijn waarop we anderen, zoals de universiteiten, *good practices* kunnen voorhouden en als voorloper blijvend kunnen inspireren. Dat is dan ook de betekenis van de 'onderwijsincubator' die we aan HOGENT aan het oprichten zijn. Zoals incubatoren gelieerd aan universiteiten een centrum zijn voor innovatie en valorisatie van onderzoek, zo moet die 'onderwijsincubator' een centrum van onderwijsinnovatie, onderwijsprofessionalisering en de valorisatie van kennis en ervaring in hoger – letterlijk – onderwijs worden.

Die hernieuwde focus betekent echter niet dat we als hoger-onderwijsinstelling moeten terugplooiën op énkelt onderwijs. Sommigen vonden het na de 'integratie' wenselijk om voor de hogescholen niet langer de term 'onderzoek' te gebruiken maar als alternatief over 'projectmatige innovatie' te spreken. Anderen opperden dan weer dat onderzoek minder belangrijk geworden was of – nog extremer – dat een omvorming van de nieuwe, 'post-integratie hogeschool' naar een zuivere onderwijsinstelling aan de orde was. Een instelling waar geen plaats meer zou zijn voor wetenschappelijk onderzoek en die eerder als een school voor voortgezet secundair onderwijs gezien werd. Maar dat zou ons terug katapulteren in de tijd, wat uiteraard niet de bedoeling kan zijn. Het gaat per slot van rekening om *hoger* onderwijs en dus mag én moet dat onderwijs die complexiteit en gelaagdheid bevatten waarmee onze afgestudeerden

in het werkveld – en in de samenleving *tout court* – gegarandeerd ook te maken krijgen.

Die complexiteit en gelaagdheid brengen we vandaag de dag al binnen via bijvoorbeeld de stages en praktijkervaringen van onze studenten. Maar het kan ook op andere manieren, bijvoorbeeld via maatschappelijke dienstverlening of onderzoek. Dat laatste is ons, onder andere dankzij de academiseringstrajecten, uiteraard al langer dan vandaag bekend. Maar de finaliteit kan niet langer dezelfde zijn als bij de academisering: het gaat ons niet (meer) om de academische inbedding van het onderwijs in het wetenschappelijk onderzoek, maar om praktijkgericht onderzoek. Onderzoek dat nauw aansluit bij de vragen en noden van het ons omringende werkveld, dat onze lectoren intellectueel uitdaagt én in hun onderwijspraktijk bevraagt, dat onze studenten alvast meeneemt in het kritisch denken rond concrete oplossingen voor de concrete problemen waarmee ze later op de werkvloer ook geconfronteerd worden.

Die missie voedt direct ook de onderzoeksagenda van de hogescholen die aanvullend is op die van de universiteiten: praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek dat op een innovatieve manier de wetenschappelijke kennis vertaalt naar werkbare en direct toepasbare oplossingen in de samenleving. Dit veronderstelt een wetenschappelijke basis bij het personeel, een stevige betrokkenheid met en kennis van de realiteit van de arbeidsmarkt en een behoorlijke ambitie om de vertaling van concepten, theorieën en kaders naar context- en tijdsafhankelijke antwoorden op particuliere vragen mogelijk te maken.

Dit betekent dat de onderscheiden onderzoeksopdrachten van de twee zusterinstellingen (universiteiten en hogescholen) elkaar beïnvloeden en kunnen versterken: academisch onderzoek vormt het fundament voor praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek dat op nieuwe vragen of problemen kan stuiten die weer het academisch onderzoek kunnen voeden. Dit is een visie waarin het onderzoek aan de hogescholen niet 'mee surft op' of 'de kruimels oppikt van' het onderzoek aan de universiteiten. Nee, het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek aan de hogescholen heeft een eigen, stevige bestaansreden, een grote samenlevingsrelevantie en een eigen ambitie die bij elk goed onderzoek horen.

We willen ons dus uitdrukkelijk niet richten op fundamenteel wetenschappelijk onderzoek: dat is het terrein waarop de universiteiten spelen én excelleren. Hun activiteiten op dat vlak kunnen ons allicht inspireren en voeden (zoals wij dat in de omgekeerde richting ook hopen te kunnen doen met ons onderwijs), maar het is niet onze bedoeling of ambitie om ze te imiteren, laat staan te proberen ze te evenaren of te overtreffen. Die bladzijde is wat ons betreft definitief omgedraaid. Dit is een constructieve visie waarin het

**De onderzoeksagenda
van de hogescholen is**

**aanvullend op die van de
universiteiten**

Hogescholen en universiteiten hebben inderdaad elk hun eigenheid

onderzoek aan de hogescholen zijn eigen positie claimt en zich zelfverzekerd en complementair naast het academisch onderzoek plaatst.

Dat is ook de betekenis van de onderzoekscentra die bij de start van het academiejaar 2020-2021 aan HOGENT zijn gestart. De onderzoekers zijn daarbij via een participatief, *bottom-up* proces gegroepeerd in elf onderzoekscentra en één onderzoeksplatform.⁴ De onderzoekscentra zijn telkens georganiseerd rond een breed maatschappelijk thema waarop de leden van het onderzoekscentrum zich richten bij het opzetten van onderzoeksprojecten en het realiseren van maatschappelijke impact. Ze worden gefinancierd via een programmafinanciering, niet op basis van intern competitieve projectfinanciering. Ze hebben mede hierdoor een autonomie en een eigen opdracht, een eigen strategie, een eigen profiel en een programma dat met alle mogelijke partners wordt opgezet. Maar ze staan niet los van de departementen en de opleidingscentra. Onderzoek en onderwijs worden in elkaar geschoven en versterken elkaar.

Hogescholen en universiteiten hebben inderdaad elk hun eigenheid, die ontspruit aan de maatschappelijke opdracht die de samenleving meegegeven heeft. Door die eigenheid te (her)ontdekken, door ze te omarmen en te koesteren en ze als uitgangspunt voor de eigen identiteit en werking te nemen, kunnen hogescholen en universiteiten zich complementair aan elkaar verder ontwikkelen. Er is immers niet alleen plaats genoeg onder de zon om elkaar niet in de schaduw te moeten duwen, de samenleving heeft bovendien ook alle baat bij universiteiten én hogescholen die in goede onderlinge verstandhouding beide schitteren. Dat kan trouwens een – overigens nog vaak onderbelichte en onderbenutte – opdracht zijn van de universiteiten en hogescholen binnen (en tussen) associaties. Nochtans geeft het decreet hierin de associaties een duidelijke opdracht.⁵

Coming of age

Moeten we een terugblik op de *early years* van HOGENT catalogeren als een epic fail? Niet bepaald. Het zijn bij

momenten turbulente jaren geweest, dat wel, waarin uit de som van vele delen één samenhangend geheel gesmeed moest worden – niet alleen in de organisatie en de structuren, maar ook in de *hearts & minds* van de HOGENTenaars. En dat in een omgeving die zelf aan voortdurende verandering onderhevig was, waar plots *windows of opportunity* openden en soms al even onverwacht weer sloten. Net omdat er in onze hogeschool eigenlijk altijd een duidelijke visie was en de koers daarop afgestemd werd, is het onvermijdelijk dat je het roer bij momenten een flinke ruk moet geven, even door woelig water moet of naar gelang de omstandigheden zelfs nieuwe horizons moet opzoeken. De platentektoniek in het Vlaamse hoger onderwijs was behoorlijk actief de laatste drie decennia en liet ook haar sporen na. Het landschap veranderde grondig en de hogescholen zochten steeds naar nieuwe evenwichten, wat door wijzigende opdrachten en de financiële en organisatorische context niet steeds even eenvoudig was en is. Maar ze deden dat wel overtuigd en gedreven en met veel meer dan voldoende verantwoordelijkheidszin. Zo ook HOGENT.

Gelet op de leeftijd van HOGENT moeten we misschien eerder spreken van een *coming of age*-verhaal. De lezer(es) die hier gehoopt had op een echte epic fail, kan zich troosten met de gedachte dat er later misschien een *quarter-* of *midlifecrisis* volgt.

Koen Goethals

is sinds november 2017 algemeen directeur van HOGENT. Hij was voorheen dertien jaar lang academisch beheerder van de Universiteit Gent.

Met grote dank aan Tom Dekeyzer die me met zijn bijzonder grote kennis van en inzicht in het hoger onderwijslandschap uitstekend geholpen heeft en op een aantal momenten een schitterende voorzet gaf.

Noten

1. Art. 12, §2, van het Structuurdecreet. Het Structuurdecreet is inmiddels opgeheven en geïntegreerd in de Codex Hoger Onderwijs. De definitie waarnaar hier verwezen wordt, is evenwel nog steeds actueel en is in de Codex Hoger Onderwijs terug te vinden in artikel II.58.
2. De Kunstopleidingen, waarop in de definitie van professionele oriëntatie gealludeerd wordt met de woorden 'of artistieke', worden hier buiten beschouwing gelaten; hun particuliere situatie verdient een particuliere benadering.
3. Dirk Van Damme die over de structuur van het hoger onderwijs door de Commissie Onderwijs van het Vlaams Parlement gehoord werd naar aanleiding van een 'green paper' ter zake.
4. Zie hiervoor: Borms, J., et al (2020). Onderzoekscentra met duurzame impact. TH@MA, 2.
5. Codex Hoger Onderwijs, artikel II.11, 2°.